

DOI 10.51558/2490-3647.2025.10.1.817

UDK 364.7(497.6)

Primljeno: 28. 02. 2025.

Izvorni naučni rad
Original scientific paper

Sanela Šadić, Samila Ramić, Nedim Osmanović, Ahmedina Smajlović

KVALITET ŽIVOTA STARIJIH OSOBA U USTANOVAMA SOCIJALNE ZAŠTITE NA PODRUČJU TUZLANSKOG KANTONA

Istraživanje o iskustvima starijih osoba u ustanovama socijalne zaštite na području Tuzlanskog kantona imalo je za cilj ispitati njihovo zadovoljstvo kvalitetom života kroz niz ključnih indikatora. Posebna pažnja posvećena je učestalosti posjeta djece, unučadi i drugih srodnika, socijalnim interakcijama i odnosima među korisnicima, percepciji odnosa zaposlenika prema korisnicima, finansijskim i materijalnim prilikama, dostupnosti zdravstvene zaštite, mogućnostima za provođenje slobodnog vremena, te općim zadovoljstvom životom. Empirijski podaci prikupljeni su u javnim i privatnim domovima za starije osobe u Tuzlanskom kantonu, poštujući etičke principe istraživanja. Korišten je kvantitativno-kvalitativni pristup, pri čemu je za ispitivanje primijenjen posebno kreirani anketni upitnik kako bi se na sistematičan način prikupili podaci relevantni za mjerenje kvaliteta života u institucionalnom okruženju kroz korisničku perspektivu. Analiza podataka je uključivala deskriptivne i inferencijalne statističke metode kako bi se stekli dublji uvidi u iskustva i percepcije starijih osoba. Rezultati pokazuju da, iako su pojedini aspekti brige i pruženih usluga ocijenjeni pozitivno, i dalje postoje izazovi u vezi s uslovima smještaja, higijenom, kvalitetom ishrane i osjećajem sigurnosti korisnika. Socijalni odnosi su bolje ocijenjeni, naročito s drugim korisnicima, dok su očekivanja od zaposlenika veća. Posjete najbližih članova porodice (djece i unučadi) bilježi tek polovina ispitanika. Ipak, uprkos određenim poteškoćama, većina ispitanika izražava umjereno pozitivnu percepciju kvaliteta života.

Ključne riječi: kvalitet života; starije osobe; institucionalni smještaj; socijalna zaštita; Tuzlanski kanton

UVOD

Starenje stanovništva jedan je od ključnih problema budućnosti i društvenog razvoja na globalnoj razini. Njegovi efekti, posebno brzi porast udjela starije populacije, najizraženiji su u sektorima kao što su zdravstveni sistem, penzijski sistem i socijalna zaštita. Ovakav demografski trend predstavlja izazov ne samo za porodice, već i za društvo u cjelini, posebno u pogledu dugotrajne njege i dostupnosti adekvatnih usluga. U tom kontekstu, postavlja se pitanje efikasnosti postojećih rješenja, kako u vaninstitucionalnim uslovima, tako i u okviru institucionalnog smještaja. Istovremeno, sve je izraženiji interes za smještaj u domove za starije osobe, što proizlazi iz više međusobno povezanih faktora. Jedan od značajnijih su izražene migracije stanovništva, smanjenje porodice, pri čemu je tradicionalna višegeneracijska porodica gotovo nestala, te izazovi usklađivanja porodičnih i profesionalnih obaveza, što direktno utiče na brigu o starijim i bolesnim članovima. Savremena porodica se značajno promijenila kako u svojoj strukturi, tako i u međusobnim odnosima i solidarnosti (Buljubašić, Šadić 2021). Više se ne očekuje da porodica preuzme isključivu brigu o svim svojim članovima, već se ta odgovornost sve češće dijeli s društvenim institucijama i sistemima podrške. Međutim, iako su ove promjene dovele do institucionalizacije brige o starijima, u društvu i dalje postoji izražen otpor prema smještaju u domove za starije osobe. Domovi se često percipiraju kao mjesta usamljenosti, napuštenosti i bespomoćnosti, što doprinosi negativnim stavovima prema institucionalnom zbrinjavanju. Ipak, u situacijama kada starija i bolesna osoba više nije u mogućnosti voditi samostalan život domski smještaj često ostaje jedina realna alternativa koja može osigurati kontinuiranu njegu i podršku. Nekoliko studija provedenih nakon rata, poput Kepeš i sar. (2019) i Hromadžić (2015), ukazuje na to da je socijalni i ekonomski položaj starijih osoba izuzetno nepovoljan i da je stanje u društvu obilježeno izrazitom „krizom brige“ (Buljubašić, Šadić 2021).

Donošenje odluke o smještaju starijih osoba za porodicu je emotivan i stresan trenutak, a kako navode Asurdžić (2020) i Salić (2024), iskustva pokazuju da odluke o smještaju starijih članova porodice najčešće budu donesene u situacijama kada porodice nisu u mogućnosti brinuti se za svoje starije članove i/ili kada dođe do pogoršanja zdravstvenog stanja starije osobe. U trenutku kada smještaj u dom postane izbor osobe i njene porodice, i kada ustanova postaje primarno okruženje, ključno je razmotriti faktore koji utiču na njihov svakodnevni život i osjećaj dobrobiti.

Starije osobe koje žive u ustanovama većinu svog vremena provode unutar njih, a istraživanja pokazuju da njihov kvalitet života zavisi od cjelokupnog iskustva

boravka u ustanovi, uključujući pristupačnost različitim aktivnostima te mogućnosti za socijalnu i emocionalnu podršku (Vračević i sar. 2019). Prema istraživanjima Salić, Lučić i Ramić (2021) i Salić (2019), starijim osobama koje žive u ustanovama najpotrebnija je emocionalna podrška, uključujući razgovor i druženje, razumijevanje, ljubav, poštovanje i povjerenje, dok su materijalna i praktična podrška nešto manje značajne. Ovakva percepcija i redoslijed prioriteta povezani su sa njihovim stvarnim stanjem i hijerarhijom potreba. Budući da su osnovne fiziološke potrebe, poput sigurnog smještaja, prehrane i medicinske njege, već zadovoljene, starije osobe u institucijama sve više naglašavaju potrebu za socijalnom interakcijom i emocionalnom podrškom. Nedostatak porodičnih kontakata i osjećaj izolacije mogu negativno uticati na njihovu psihološku dobrobit, što dodatno naglašava važnost aktivnosti koje potiču socijalnu uključenost i međusobnu povezanost korisnika.

Samostalno starenje postaje sve važniji aspekt globalnih socijalnih i razvojnih politika i strategija zbog čega međunarodni dokumenti i strategije, poput Madridskog međunarodnog plana akcije o starenju (2002) i Strategije o ljudskim pravima starijih osoba Vijeća Evrope, naglašavaju potrebu za održivim rješenjima koja podržavaju autonomiju i kvalitet života starijih osoba. Međutim, uprkos strategijama i politikama usmjerenim na starije osobe i promociji koncepta starenja u zajednici, sve veći broj starijih osoba završava u ustanovama zbog nemogućnosti samostalnog života ili zdravstvenih problema koji često zahtijevaju cjelodnevnu brigu. S obzirom na dinamiku starenja, društvo nije kapacitirano da kroz sistem javnih usluga odgovori na narastajuće potrebe. Donedavno su ovakve usluge isključivo pružale javne ustanove, dok je danas sve izraženiji trend privatizacije sektora socijalne i zdravstvene njege starijih osoba.

Tuzlanski kanton prednjači u razvoju lokalnih politika za stariju populaciju. Tuzla je prvi grad u Bosni i Hercegovini koji je kreirao strategiju za osobe treće životne dobi (Strategija za osobe treće životne dobi Grada Tuzle 2020–2026). Cilj ove strategije je da Tuzla do 2026. godine postane prepoznata kao prvi bosanskohercegovački grad s prijateljskim ambijentom za dostojanstveno starenje, omogućavajući cjeloživotni napredak i aktivno društveno učešće svih generacija. Jedan od ključnih ciljeva strategije je jačanje kapaciteta za pružanje usluga socijalne zaštite, zdravstvene njege i raznovrsnih programa koji podržavaju ostanak starijih osoba u vlastitom domu, uz istovremeno unapređenje institucionalnog zbrinjavanja ranjivih kategorija starije populacije.

Na području Tuzlanskog kantona postoji više privatnih domova i jedna javna ustanova/dom (Javna ustanova Dom penzionera Tuzla). U njima boravi oko 400

korisnika, od čega se polovina nalazi u javnoj ustanovi. Prema *Zakonu o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom FBiH* (Službene novine FBiH, br. 36/1999, 54/2004, 39/2006, 14/2009, 7/2014 - rješenje US BiH, 45/2016, 19/2017 - drugi zakon i 40/2018) normirano je pravo na smještaj starijih osoba u institucije socijalne zaštite (javne). Uslov za ostvarivanje ovog prava imaju starije osobe (muškarci 65 godina i žene 60 godina) koje su bez porodičnog smještaja (član 16). Smještaj u ustanovu socijalne zaštite, mogu ostvariti odrasla lica kojima je potrebna stalna briga i pomoć u zadovoljavanju njihovih životnih potreba, a ne mogu ih ostvariti u vlastitoj ili drugoj porodici ili na drugi način. Odluku o smještaju u javnu ustanovu socijalne zaštite donosi centar za socijalni rad na čijem području osoba ima prebivalište, uz saglasnost nadležnog ministarstva. Kako navodi Salić (2024), starije osobe koje ne spadaju u kategoriju starijih osoba bez porodičnog staranja odluku o smještaju u ustanovu donose samostalno ili to čine članovi porodice. U ovakvim slučajevima troškove smještaja plaćaju korisnici lično ili članovi porodice koji su ih prema odredbama Porodičnog zakona FBiH (Službene novine FBiH, broj 35/05) dužni izdržavati. Sufinansiranje smještaja u ustanove socijalne zaštite je i dalje omogućeno samo za ustanove kojima je osnivač grad (općina) ili kanton. Nijedna privatna ustanova za osobe treće životne dobi na području Tuzlanskog kantona još uvijek nema tu mogućnost (Osmanović 2023). Na ovakav način regulisana socijalna zaštita dovela je do toga da porodice koje su lošijeg socioekonomskog statusa realizuju smještaj starijih osoba u javne ustanove, dok porodice koje su materijalno situirane imaju mogućnost birati između državnog (javnog) i privatnog sektora.

Budući da je cilj ovog istraživanja ispitati percepciju korisnika usluga domova za starije osobe o bitnim parametrima kvaliteta života, važno je razmotriti različite definicije ovog pojma. Kad je u pitanju kvalitet života, a posebno starijih osoba, Krizmanić i Kolesarić (1989) ga definiraju kao subjektivno doživljavanje vlastitog života, određeno objektivnim okolnostima u kojima osoba živi, karakteristikama ličnosti koje utječu na doživljavanje realnosti te njenim specifičnim životnim iskustvom. Nadalje, autori Felce i Perry (1993) navode da je kvalitet života opće blagostanje koje uključuje objektivne faktore i subjektivno vrednovanje fizičkog, materijalnog, socijalnog i emotivnog blagostanja, uključujući lični razvoj i svrhovitu aktivnost, a sve promatrano kroz lični sistem vrijednosti pojedinca. S druge strane, Cummins (2000) kvalitet života određuje kao multidimenzionalan koncept, naglašavajući da on obuhvata i objektivnu i subjektivnu komponentu. Subjektivno kvalitet života obuhvata sedam domena: materijalno blagostanje, emocionalno blagostanje, zdravlje, produktivnost, intimnost, sigurnost i pripadnost zajednici, dok

se objektivna komponenta odnosi na kulturološki relevantne pokazatelje blagostanja. Iako postoje mnogobrojne definicije jedna od često korištenih je definicija Svjetske zdravstvene organizacije koja definiše kvalitet života kao „individualnu percepciju vlastite pozicije u životu u kontekstu kulture i vrijednosnog sistema u kojem pojedinac živi, te u odnosu na vlastite ciljeve, očekivanja, standarde i brigu” (World Health Organization 1997). Sve navedeno ukazuje na složenost procjene kvaliteta života pojedinca, budući da samo poznavanje objektivnih životnih okolnosti nije dovoljno za cjelovitu sliku, bez obzira na dob osobe.

METODOLOŠKE NAPOMENE

Starost i starenje sve više zaokupljaju pažnju istraživača, kako zbog demografskih promjena i produženog životnog vijeka, tako i zbog kompleksnih socijalnih, ekonomskih i zdravstvenih izazova s kojima se suočavaju starije osobe. Analizom dostupnih naučnih baza stiče se dojam da nedostaju istraživanja o starijim osobama u ustanovama/domovima za starije. Naše istraživanje usmjereno je na produbljivanje znanja kroz sistematsku analizu i razumijevanje relevantnih aspekata o starijim osobama u institucionalnom smještaju, te njihovoj percepciji važnih pitanja poput samoprocjene zdravstvenog stanja, odnosa sa bližim osobama, slobodnog vremena i općeg zadovoljstva životom u ustanovi.

Za predmet istraživanja posebno su značajni rezultati dosadašnjih istraživanja koja su se bavila kvalitetom života starijih osoba u ustanovama. Lovreković i Leutar (2010) proveli su istraživanje u domovima za starije i nemoćne osobe u Zagrebu na uzorku (N=250). Rezultati navedenog istraživanja su pokazali da subjektivnu domenu kvaliteta života¹ dobrom ocjenjuje 69% sudionika ispitivanja, osrednje 27%, a lošom 4%, a objektivnu kvalitetu života² osrednjom procjenjuje najveći broj ispitanika, njih 59%. Manji procenat, njih 15%, misli da je njihova objektivna kvaliteta života, zdravstveno stanje i finansijska neovisnost dobra, dok čak 26% svoju objektivnu domenu kvaliteta života procjenjuje lošom. Zadovoljstvo životom, kako je pokazalo ovo istraživanje, statistički značajno je povezano i sa svim aspektima mjerenja zadovoljstva uslugama doma: hranom, uslugama zaposlenika, smještajem, te druženjem i aktivnostima u domu.

1 Uključivalo je sljedeće subskale: zadovoljstvo životom u domu, zadovoljstvo životnim postignućima i zadovoljstvo životom.

2 Subskala zdravlja i finansijske samostalnosti

Salić (2019) provela je istraživanje na području BiH u dva doma: JU Gerontološki centar Sarajevo i JU Dom penzionera Tuzla na uzorku (N=58). Rezultati su pokazali da više od polovine ispitanika svoj život u cjelini procjenjuje nekvalitetnim, dok je nivo zadovoljstva na višem stepenu budući da je 2/3 ispitanika izjavilo da je zadovoljno svojim životom. Zatim, ispitanicima je za kvalitet života najznačajnije zdravlje, potom emocionalna podrška pa prihodi i porodični odnosi. Prema procjeni nivoa zadovoljstva određenim aspektima života većina ispitanika je najzadovoljnija uslugama u ustanovi i podrškom socijalnih radnika, a najmanje su zadovoljni podrškom rodbine, komšija i prijatelja. Istraživanje je realizovano u periodu od augusta do septembra 2023. godine na području Tuzlanskog kantona u domovima sa starije osobe: JU Dom penzionera Tuzla, Dom za starija lica „Zlatne godine“ Tuzla, Dom za stare „Žute dunje“, Dom za starija lica – Hotel Ahmedić, Prihvatni centar Duje.³ U istraživanju je učestvovalo 77 ispitanika starijih osoba smještenih u javne i privatne ustanove/domove na području Tuzlanskog kantona.

Uz puno uvažavanje zdravstvenog stanja starijih osoba smještenih u ustanovama, ispitivali smo korisnike koji su pristali učestvovati u istraživanju, a uz preporuku uposlenika domova. U istraživanje su uključene starije osobe bez težeg oštećenja zdravlja (teže tjelesne bolesti, demencije, Alzheimerova bolest i sl.) i bez psihičkih bolesti. Kriterij po kojem su starije osobe uključene u istraživanje odnosio se na sposobnost samostalne brige o sebi prilikom obavljanja svakodnevnih zadataka (hodanje, oblačenje, hranjenje, kupanje).

Prije ispunjavanja upitnika ispitanici su dali saglasnost da žele učestvovati u istraživanju i data su objašnjenja o cilju istraživanja i načinu korištenja podataka/rezultata istraživanja. Navedeno je da je učešće u anketi dobrovoljno i kako ne moraju odgovoriti na pitanja koja smatraju neugodnim. Također, naglašeno je da će se prikupljeni podaci koristiti u svrhu istraživanja, te da podaci koji upućuju na njihov identitet neće biti objavljeni i da će biti tretirani kao povjerljivi.

Pristup primijenjen u ovom istraživanju je kvalitativno-kvantitativni i zasnovan je na analizi relevantnih naučnih izvora, zakona i dokumenata, dok je u empirijskom dijelu korištena metoda ispitivanja – tehnika anketnog istraživanja, primjenom instrumenta – anketnog upitnika, baziranog na Likertovoj skali. Upitnik je namjenski dizajniran kombinacijom pitanja zatvorenog i poluzatvorenog tipa. Anketni upitnik je strukturiran u nekoliko cjelina, slijedeći postavljene hipoteze, a odnose se na važne segmente života u ustavnovi: kako starije osobe smještene u domovima procjenjuju

3 Autori izražavaju veliku zahvalnost korisnicima domova za starije osobe koji su učestvovali u istraživanju kao i uposlenicima koji su iskazali spremnost da podrže ovo istraživanje.

zadovoljstvo kvalitetom života u domenima porodičnih odnosa, finansijskog stanja, zdravstvene zaštite, socijalnih kontakata, slobodnog vremena i općeg zadovoljstva životom. Dobijeni podaci analizirani su u programu za statističku obradu podataka SPSS, a odgovori su sumirani i analizirani deskriptivnim statistikama (frekvencije, procenti,) i inferencijalnim statističkim tehnikama (t-test i koeficijent korelacije – Spearmanov koeficijent).

Za provođenje istraživanje dobijena je saglasnost Etičkog odbora Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu⁴ (od 1. 6. 2023. godine), saglasnost rukovodilaca/direktora ustanova, kao i saglasnost korisnika. Kreirani instrumenti i provođenje istraživanja, kao i kasniji proces obrade podataka je u skladu sa etičkim principima u društvenim naukama – dobrovoljnost, anonimnost i povjerljivost.

Na osnovu obrazloženog teorijskog okvira i cilja istraživanja izvedena je generalna hipoteza koja glasi: ***Starije osobe u institucionalnom smještaju na području Tuzlanskom kantona zadovoljne su kvalitetom života, s obzirom na odnose s djecom, drugim korisnicima, uposlenicima i uslugama.***

Posebne hipoteze su sljedeće:

- H/1: Starije osobe u institucionalnom smještaju nisu zadovoljne odnosima sa djecom.
- H/2: Starije osobe u institucionalnom smještaju zadovoljne su odnosima s drugim korisnicima.
- H/3: Starije osobe u institucionalnom smještaju zadovoljne su odnosima sa uposlenicima.
- H/4: Starije osobe u institucionalnom smještaju zadovoljne su uslugama.

Kako bi se testirale postavljene hipoteze, provedeno je empirijsko istraživanje koje je uključivalo prikupljanje i analizu podataka o percepciji starijih osoba u institucionalnom smještaju. U nastavku slijede rezultati istraživanja koji pružaju uvid u stepen zadovoljstva ispitanika u odnosu na ključne aspekte njihovog života u domovima za starije osobe.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Analiza rezultata istraživanja pruža uvid u svakodnevni život, izazove i potrebe starijih osoba smještenih u ustanovama, osvjetljavajući ključne aspekte njihovog socijalnog funkcionisanja i kvalitete života. Istraživanje je provedeno na području

4 Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu

Tuzlanskog kantona u domovima za starije osobe (javne i privatne), a sudjelovalo je 77 ispitanika, od čega je u javnoj ustanovi anketirano 30 ili 39% ispitanika, dok je u privatnim 47 ili 61%. Kako bismo bolje razumjeli dobijene rezultate važno je osvrnuti se na demografska obilježja ispitanika. Prema spolu udio ispitanika ženskog spola je 45 (58,4%), a muškog spola je 32 (41,6%). Obrađeni statistički podaci pokazuju da je veći broj ženskih ispitanika u odnosu na muški, a najmlađi ispitanik ima 61 godinu, dok najstariji 100 godina, a najviše ispitanika je dobi između 63 i 73 godine. Analizirani podaci ukazuju da je najveći broj ispitanika u statusu udovca/udovice (72,7%), a najmanji broj ispitanika u bračnoj 3,9% i vanbračnoj 2,8% zajednici, dok je razvedenih 15,6%. Kad je u pitanju mjesto stanovanja prije dolaska u ustanovu većina je živjela u ruralnoj sredini (62,3%), dok je 37,7% ispitanika živjelo u urbanoj sredini. Analizirajući stepen obrazovanja, najveći broj ispitanika, ili 36,4%, je bez formalnog obrazovanja, 21 (27,3%) ispitanika u ukupnom uzorku ima završenu srednju stručnu spremu/srednju školu, dok 20 (26%) ima osnovno obrazovanje. Najmanji broj ispitanika ima fakultetsko obrazovanje tj. visoku stručnu spremu – 7,8% (Tabela 1).

Tabela 1. Sociodemografska obilježja ispitanika

Spol	Ženski	45 (58,4%)
	Muški	32 (41,6%)
Dob	Najmlađi ispitanik ima 61 godinu	
	Najviše ispitanika između 63 i 73 godine	
	Najstariji 100 godina	
Bračni status	56 (72,7%) udovice/udovac; 12 (15,6%) sam/sama; 4 (5,2%) razvedeni; 3 (3,9%) u braku; 2 (2,8%) u vanbračnoj zajednici	
Djeca	46 (59,7%) ima djecu, 31 (40,3%) nema djecu.	
Mjesto stanovanja prije dolaska u ustanovu	29 (37,7%) urbano, 48 (62,3%) ruralno.	
Tip ustanove	javna	30 (39%)
	privatna	47 (61%)
Obrazovanje		
Bez formalnog obrazovanja	28 (36,4%)	
Osnovno obrazovanje	20 (26%)	
Srednjoškolsko obrazovanje	21 (27,3%)	
Viša školska sprema	1 (1,3 %)	
Fakultetsko obrazovanje	6 (7,8%)	
Nema odgovora	1 (1,3%)	

Finansijski status starijih osoba u institucionalnom smještaju značajan je faktor koji može uticati na kvalitet života. Iz Tabele 2 može se zaključiti da najveći broj ispitanika, 77,9%, od vlastitih primanja ostvaruju pravo na penziju, 16,9% ispitanika ima pravo na invalidninu, 15,6% pravo na stalnu novčanu pomoć, a 3,9% ne ostvaruje nikakva primanja.

Tabela 2. Primanja ispitanika

	Penzija	Invalidnina	Stalna novčana pomoć	Bez primanja
Da	60 (77,9 %)	13 (16,9%)	12 (15,6%)	3 (3,9%)
Ne	17 (22,1%)	64 (83,1%)	65 (84,4%)	74 (96,1%)
Ukupno	77 100%	77 100%	77 100%	77 100%

Tabela 3 prikazuje distribuciju izvora finansiranja smještaja ispitanika u domovima za starije osobe. Najveći broj ispitanika 54 (70,1%) navodi penziju kao izvor finansiranja, zatim 28 (36,4%) ispitanika finansiraju smještaj uz pomoć djece, samo 3 (3,9%) ispitanika koriste vlastitu štednju kao izvor finansiranja. Istovremeno 20 (26%) ispitanika navodi druge oblike finansiranja smješta u dom i najvjerovatnije su smješteni putem centra za socijalni rad. Prema dobijenim rezultatima penzija i pomoć od djece predstavljaju dominantan izvor finansiranja smještaja među ispitanicima.

Tabela 3. Finansiranje usluge smještaja

Penzija			Štednja		Djeca		Porodica		Ostalo	
Da	54	70.1%	3	3.9%	28	36.4%	4	5.2%	20	26%
Ne	23	29.9%	74	96.1%	49	63.6%	73	94.8%	57	73%
Ukupno	77	100%	77	100%	77	100%	77	100%	77	100%

U Tabeli 4 prikazani su rezultati zadovoljstva finasijskim stanjem, gdje je 27 ispitanika ili 35.1% zadovoljno vlastitim finasijskim stanjem, 17 ispitanika (22.1%) nije ni zadovoljno ni nezadovoljno, 12 ispitanika (15.6%) je nezadovoljno, a 16 ispitanika (20.8%) je veoma nezadovoljno vlastitim finasijskim stanjem, dok je svega 5 ispitanika (6.5%) je veoma zadovoljno.

Tabela 4. Zadovoljstvo finansijskim stanjem

	N	%
Veoma zadovoljan/a	5	6.5
Zadovoljan/a	27	35.1
Ni zadovoljan/a ni nezadovoljan/a	17	22.1
Nezadovoljan/a	12	15.6
Veoma nezadovoljan/a	16	20.8
Ukupno	77	100.0

Razlozi zašto se starije osobe odlučuju za smještaj u ustanove socijalne zaštite mogu pružiti dublji uvid u njihove potrebe i izazove s kojima se suočavaju u svakodnevnom životu. Iz Tabele 5, možemo zaključiti da je kod 54 ispitanika (70.1%) razlog dolaska u ustanovu nemogućnost da živi sam/a, kod 21 ispitanika (27,3%) to je bolest, a kod 2 ispitanika (2.6%) razlog je što ne žele da budu na teretu djeći.

Tabela 5. Razlog dolaska u dom

	N	%
Bolest	21	27.3
Nemogućnost da živim sam/a	54	70.1
Ne želim da budem na teretu djeći	2	2.6
Ukupno	77	100.0

Proces donošenja odluke o smještaju u ustanovu socijalne zaštite važan je aspekt koji odražava stepen autonomije starijih osoba, kao i ulogu porodice u tom procesu. Iz Tabele 6, možemo zaključiti da je 48 ispitanika (62.3%) samostalno donijelo odluku o smještaju u ustanovu socijalne zaštite, kod 24 ispitanika (31.2%) odluka je donesena zajedno s djecom, 1 ispitanik (1,3%) je tu odluku donio u dogovoru s bračnim partnerom, a kod 4 ispitanika (5.2%) su djeca donijela odluku o smještaju u dom.

Tabela 6. Odluka o smještaju u ustanovu

	N	%
Vi i vaša djeca zajednički	24	31.2
Vi i vaš bračni drug/partner	1	1.3
Sam/sama	48	62.3
Djeca	4	5.2
Ukupno	77	100.0

Tabela 7. Broj korisnika u sobi

	N	%
Sam/sama	17	22.1
Sa još jednom osobom	26	33.8
Sa još dvije osobe	9	11.7
Sa još tri osobe	25	32.5
Ukupno	77	100.0

Stambeni uslovi u ustanovama socijalne zaštite mogu značajno uticati na kvalitet života starijih osoba, posebno u pogledu privatnosti i socijalnih odnosa. Prema Tabeli 7, najveći broj ispitanika koristi sobu s minimalno jednim korisnikom. Dok se samo 17 ispitanika (22.1%) izjasnilo da sami koriste sobu, 9 ispitanika (11.7%) koriste sobu s još dvije osobe, a 25 ispitanika (32.5%) koriste sobu s još tri osobe.

Tabela 8. Opremljenost sobe

	TV	Internet	Udoban krevet	Kupatilo
Da	29 (37.7%)	19 (24.7%)	66 (85.7%)	31 (40.3%)
Ne	48 (62.3%)	58 (75.3%)	11 (14.3%)	46 (59.7%)
Ukupno	77 (100%)	77 (100%)	77 (100%)	77 (100%)

Važno je naglasiti da funkcionalan i ugodan prostor može imati pozitivan uticaj na osjećaj općeg blagostanja. Udoban krevet doprinosi kvaliteti sna, dok lični predmeti poput porodičnih fotografija mogu kod korisnika pobuditi osjećaj toplije atmosfere. Televizija, radio i slični uređaji dodatno doprinose mentalnoj stimulaciji i očuvanju kognitivnih funkcija.

Rezultati iz Tabele 8 ukazuju da samo 29 ispitanika (37.7%) ima pristup TV-u. 19 ispitanika (24.7%) ima omogućen internet. Udoban krevetu ima 66 ispitanika (85.7%), dok 31 ispitanik (40.3%) ima kupatilo u svojoj sobi.

SOCIJALNE INTERAKCIJE

Odnosi s djecom i drugim bliskim osobama

Socijalna povezanost starijih osoba ključan je faktor koji značajno utiče na njihovo mentalno i fizičko zdravlje. Prema Schmidtu (2022), starije osobe s razvijenim socijalnim odnosima imaju viši kvalitet života, bolje opće zdravstveno stanje i osjećaj dobrobiti, kao i manji rizik od zlostavljanja u ustanovama za starije osobe. Isti autor ističe da socijalna povezanost donosi brojne prednosti, uključujući pozitivne učinke na mentalno i fizičko zdravlje u odnosu na starije osobe koje su socijalno izolirane. U tom kontekstu, ovo istraživanje imalo je za cilj ispitati stavove starijih osoba o zadovoljstvu odnosima s djecom i drugim bliskim osobama, te analizirati prirodu njihovih socijalnih interakcija. Stoga je posebno važno pitanje učestalosti posjeta koje starije osobe imaju u domovima, s gdje smo dobili sljedeća saznanja:

Tabela 9. Posjete porodice i prijatelja

	Djeca (%)		Unučad (%)		Brat/sestra (%)		Prijatelji (%)	
Sedmično	10	13.0	0	0	3	3.9	4	5.2
Mjesečno	16	20.8	11	14.3	20	26.0	20	26.0
Godišnje	16	20.8	22	28.6	32	41.6	36	46.8
Nikako	1	1.3	4	5.2	7	9.1	10	13.0
Nema odgovora	34	44.2	40	51.9	15	19.5	7	9.1
Ukupno	77	100.0	77	100.0	77	100.0	77	100.0

Tabele 9 prikazuje učestalost posjeta porodice i prijatelja. Na osnovu podataka može se zaključiti da ispitanike smještene u ustanovu socijalne zaštite najviše posjećuju djeca 42 (54.6%) i unučad 33 (42.9%) na sedmičnoj i mjesečnoj bazi, dok su nešto rjeđe posjete braće/sestara 55 (71.5%) i to na mjesečnom i godišnjem nivou. Posjete prijatelja su, također, prepoznate kod 78% ispitanika, a one se uglavnom dešavaju na godišnjem nivou.

Tabela 10. Zadovoljstvo posjetama

	Djeca		Unučad		Braća/sestre		Prijatelji	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Vrlo zadovoljan/a	4	5.2	2	2.6	1	1.3	2	2.6
Zadovoljan/a	18	23.4	15	19.5	16	20.8	19	24.7
Neutralan/a	15	19.5	14	18.2	18	23.4	19	24.7
Nezadovoljan/a	5	6.5	5	6.5	11	14.3	9	11.7
Vro nezadovoljan/a	2	2.6	2	2.6	16	20.8	18	23.4
Nema odgovora	33	42.9	39	50.6	15	19.5	10	13.0
Ukupno	77	100.0	77	100.0	77	100.0	77	100.0

Analizirajući način na koji ispitanici održavaju kontakte s djecom, porodicom i prijateljima, vidljivo je da najveći broj/procenat korisnika održava kontakte ličnim telefon 30 (39%) s djecom, 31 (40,3) s unučadima, braćom, sestrama, a s prijateljima 32 (41,6%). Ostatak ispitanika, koji nisu dali odgovore na postavljeno pitanje navodi na zaključak da nemaju djecu, unučad, braću, sestre i prijatelje ili su kontakti prekinuti (Tabela 11).

Tabela 11. Kontakt s porodicom i prijateljima

	Djeca		Unučad		Braća/sestre		Prijatelji	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Posjete u dom	6	7,8	2	2,6	4	5,2	8	10,4
Lični telefon	30	39	31	40,3	31	40,3	32	41,6
Telefon ustanove	8	10,4	6	7,8	22	28,6	24	31,2
Nema odgovora	33	42,9	38	49,4	20	26	13	16,9
Ukupno	77	100	77	100	77	100	77	100

Tabela 12. T-test jednakosti nezavisnih uzoraka

	Levenov test jednakosti		t-test jednakosti aritmetičkih sredina				
	F	Sig.	t	Df	Sig. (2-tailed)	Prosječna razlika	Std. greška razlika
Jednake pretpostavljene varijanse	5.185	.026	-.200	74	.842	-.15412	.76912
Nejednake pretpostavljene varijanse			-.204	68.554	.839	-.15412	.75515

Tabela 12 prikazuje t-test, značajnost jednakosti varijansi po Levenu. Vrijednost iznosi Sig=0,026. Uz pretpostavku jednake varijanse, vrijednost t=1,120. U t-testu stepen slobode (df) koristi se za određivanje značajnosti rezultata. Sig. (2-tailed) dvosmjerni test znači da se testira mogućnost da postoji razlika između skupina u bilo kojem smjeru, dakle, prva skupina je manja ili veća od druge. Ako je vrijednost Sig. (2-tailed) manja od 0,05 rezultati se smatraju statistički značajnim, što znači da je vjerovatnoća da je razlika između skupina nastala slučajno manja od 5%, u skladu s navedenim nulta hipoteza se odbacuje. Prema podacima iz tabele Sig je 0,026 što je manje od 0,05, te se uzima druga vrijednost Sig. (2-tailed) 0,839 što je veće od 0,05, pa u skladu s navedenim prihvata se nulta hipoteza, odnosno *Starije osobe u institucionalnom smještaju nisu zadovoljne odnosima sa djecom*.

Zadovoljstvo odnosom s drugim korisnicima u ustanovi

Kvalitet odnosa među korisnicima u ustanovama socijalne zaštite može imati značajan uticaj na njihovu dobrobit i osjećaj pripadnosti zajednici. Zadovoljstvo s drugim korisnicima u ustanovi ispitivano je pitanjem *Koliko ste zadovoljni odnosom s drugim korisnicima*, a posebna hipoteza (H/2) *starije osobe u institucionalnom smještaju zadovoljne su odnosima s drugim korisnicima*, testirana je t-testom (Tabela 14).

Tabela 13. Odnosi s drugim korisnicima

	N	(%)
Veoma nezadovoljan/a	1	1.3
Nezadovoljan/a	3	3.9
Ni zadovoljan/a ni nezadovoljan/a	11	14.3
Zadovoljan/a	52	67.5
Veoma zadovoljan/a	10	13.0
Ukupno	77	100.0

Rezultati istraživanja pružaju uvid u stepen zadovoljstva starijih osoba međusobnim odnosima unutar ustanove.

U Tabeli 13 uočljivo je da je 52 ispitanika (67.5%) zadovoljno, 11 ispitanika (14.3%) ni zadovoljno ni nezadovoljno, 10 ispitanika (13%) veoma zadovoljno odnosom s drugim korisnicima, 3 ispitanika (3.9%) nezadovoljno, 1 (1.3%) ispitanika veoma nezadovoljno.

Tabela 14. T-test jednakosti nezavisnih uzoraka

	Levenov test jednakosti		t-test jednakosti aritmetičkih sredina				
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Prosječna razlika	Std. greška razlika
Jednake pretpostavljene varijanse	2.979	.088	.363	75	.718	.06181	.17020
Nejednake pretpostavljene varijanse			.392	73.887	.696	.06181	.15782

Tabela 14 prikazuje t-test, značajnost jednakosti varijansi po Levenu. Vrijednost iznosi Sig=0,088. Uz pretpostavku jednake varijanse, vrijednost t=0,363. U t-testu stepen slobode (df) koristi se za određivanje značajnosti rezultata. Sig. (2-tailed) dvosmjerni test znači da se testira mogućnost da postoji razlika između skupina u

bilo kojem smjeru, dakle, prva skupina je manja ili veća od druge. Ako je vrijednost Sig. (2-tailed) manja od 0,05 rezultati se smatraju statistički značajnim, te znači da je vjerovatnoća da je razlika između skupina nastala slučajno manja od 5%, u skladu s navedenim nulta hipoteza se odbacuje. Prema podacima iz tabele Sig je 0,088 što je veće od 0,05, te se nulta hipoteza prihvata, odnosno *starije osobe u institucionalnom smještaju zadovoljne su odnosima s drugim korisnicima*.

Zadovoljstvo odnosom s uposlenicima

Odnos između starijih osoba i uposlenika u ustanovama socijalne zaštite može imati uticaja na bolju subjektivnu ocjenu kvaliteta života u smislu osjećaja prihvaćenosti i uvažavanja korisnika. Posebno je važno ispitati kako korisnici percipiraju interakciju s osobljem, s obzirom na to da upravo ti odnosi mogu značajno utjecati na njihovo emocionalno stanje i osjećaj sigurnosti. Zadovoljstvo odnosom s uposlenicima u ustanovi ispitivano je pitanjem *Koliko ste zadovoljni odnosom s uposlenicima*, a posebna hipoteza (H/3) *starije osobe u institucionalnom smještaju zadovoljne su odnosima s uposlenicima* testirana je *t*-testom. Kad je u pitanju odnos s uposlenicima najveći broj ispitanika, njih 31 (40,3%), zadovoljno je odnosom s uposlenicima, dok je 10 ispitanika (13%) izrazilo visok stepen zadovoljstva. Neutralan stav (ni zadovoljni ni nezadovoljni) ima 14 ispitanika (18,2%). Nasuprot tome, 19 ispitanika (24,7%) izjavilo je da su nezadovoljni, dok su 3 ispitanika (3,9%) izrazila visok stepen nezadovoljstva (Tabela 15).

Tabela 15. Odnos s uposlenicima

	N	(%)
Veoma nezadovoljan/a	3	3.9
Nezadovoljan/a	19	24.7
Ni zadovoljan/a ni nezadovoljan/a	14	18.2
Zadovoljan/a	31	40.3
Veoma zadovoljan/a	10	13.0
Ukupno	77	100.0

T-test prikazuje značajnost jednakosti varijansi po Levenu (Tabela 16). Vrijednost iznosi Sig=0,995. Uz pretpostavku jednake varijanse, vrijednost $t=1,431$. U t-testu stepen slobode (df) koristi se za određivanje značajnosti rezultata. Sig. (2-tailed)

dvosmjerni test znači da se testira mogućnost da postoji razlika između skupina u bilo kojem smjeru, dakle, prva skupina je manja ili veća od druge. Ako je vrijednost Sig. (2-tailed) manja od 0,05 rezultati se smatraju statistički značajnim, te znači da je vjerovatnoća da je razlika između skupina nastala slučajno manja od 5%, u skladu s navedenim nulta hipoteza se odbacuje. Prema dobijenim podacima Sig je 0,995 što je veće od 0,05, te se nulta hipoteza prihvata, odnosno *starije osobe u institucionalnom smještaju zadovoljne su odnosima s uposlenicima*.

Tabela 16. T-test jednakosti nezavisnih uzoraka

	Levenov test jednakosti		t-test jednakosti aritmetičkih sredina				
	F	Sig.	t	Df	Sig. (2- tailed)	Prosječna razlika	Std. greška razlika
Jednake pretpostavljene varijanse	.000	.995	1.431	75	.157	-.36389	.25436
Nejednake pretpostavljene varijanse			1.431	66.929	.157	-.36389	.25435

Procjena kvaliteta usluga u ustanovi

Kvalitet pruženih usluga u ustanovama socijalne zaštite jedan je od ključnih faktora koji oblikuju iskustvo i zadovoljstvo korisnika. Procjena kvaliteta usluga u ustanovi, odnosno zadovoljstvo dobijenim uslugama ispitivano je kroz ponuđene usluge (Tabela 18), a posebna hipoteza (H/4) *Starije osobe u institucionalnom smještaju zadovoljne su uslugama* testirana je t-testom.

Tabela 17. Zdravstveni problemi

	N	%
Da	62	80.5
Ne	15	19.5
Ukupno	77	100.0

Iz Tabele 17, može se zaključiti da 62 ispitanika (80.5%) ima zdravstvenih problema, dok samo 15 ispitanika (19.5%) nema zdravstvenih tegoba.

Tabela 18. Usluge u ustanovi

Usluge	Vrlo nezadovoljan/a		Nezadovoljan/a		Ni zadovoljan /ni nezadovoljan		Zadovoljan/a		Vrlo zadovoljan/a	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Smještaj	3	3.9	15	19.5	22	28.6	28	36.4	9	11.7
Ishrana	3	3.9	15	19.5	27	35.1	24	31.2	8	10.4
Higijena	5	6.5	14	18.2	24	31.2	24	31.2	9	11.7
Zdravstvene usluge	4	5.2	14	18.2	29	37.7	21	27.3	9	11.7
Sigurnost	4	5.2	13	16.9	22	28.6	27	35.1	10	13

U Tabeli 18 prikazan je nivo zadovoljstva korisnika ponuđenim uslugama u domovima za starije osobe. Prema rezultatima 28 ispitanika (36.4%) zadovoljno je smještajem, 22 ispitanika (28.6%) nije ni zadovoljno ni nezadovoljno, 15 ispitanika (19.5%) je nezadovoljno smještajem, 9 ispitanika (11,7%) je veoma zadovoljno, a 3 ispitanika (3.9%) je veoma nezadovoljno smještajem u ustanovi u kojoj se nalaze. Zatim, kad je u pitanju hrana, 27 ispitanika (35.1%) nije ni zadovoljno ni nezadovoljno, 24 ispitanika (31.2%) su zadovoljni, 15 ispitanika (19.5%) je - ishranom, 8 ispitanika (10.4%) je nezadovoljno ishranom, a 3 ispitanika (3.9%) je veoma nezadovoljno ishranom u ustanovi u kojoj se nalaze. Higijenskim uslovima u ustanovi zadovoljno je 24 ispitanika (31.2%), a isto tako 24 ispitanika (31.2%) je niti zadovoljno niti nezadovoljno, 14 ispitanika (18.2%) je nezadovoljno higijenom, 9 ispitanika (11,7%) je veoma zadovoljno higijenom, 5 ispitanika (6.5%) je veoma nezadovoljno higijenom, a 1 ispitanik (1,3%) nije odgovorio na ovo pitanje. Kad su u pitanju zdravstvene usluge u ustanovi 29 ispitanika (37.7%) niti je zadovoljno niti nezadovoljno pruženim zdravstvenim uslugama, 21 ispitanik (27,3%) je zadovoljan zdravstvenim uslugama, 14 ispitanika (18,2%) je nezadovoljno pruženim zdravstvenim uslugama, 9 ispitanika (11.7%) je veoma zadovoljno pruženim zdravstvenim uslugama, a 4 (5.2%) ispitanika je veoma nezadovoljno s navedenim uslugama. Segmentom sigurnosti u ustanovi 27 ispitanika (35,1%) je zadovoljno, 22 ispitanika (28.6%) ni zadovoljno ni nezadovoljno, 13 ispitanika (16.9%) nezadovoljno

sigurnošću, 10 ispitanika (13%) je veoma zadovoljno, 4 ispitanika (5,2%) je veoma nezadovoljno, a 1 ispitanik (1,3%) nije odgovorio na navedeno pitanje. Na pitanje *Da li učestvuju u kreiranju novih usluga u ustanovama* 68 ispitanika je odgovorilo da ne učestvuje, a tek jedan ispitanik da učestvuje i 8 ispitanika nije se izjasnilo po ovom pitanju.

Tabela 19. Slobodne aktivnosti

	Svakodnevno		Sedmično		Mjesečno		Godišnje		Nikad	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Društvene igre	11	14,3	12	15,6	15	19,5	9	11,7	30	39
Tjelovježba	5	6,5	5	6,5	8	10,4	11	14,3	48	62,3
Izleti	-	-	1	1,3	11	14,3	32	41,6	33	42,9
Slikanje	1	1,3	3	3,9	13	16,9	26	33,8	34	44,2
Čitanje	10	13	3	3,9	12	15,6	25	32,5	27	35,1
Pletenje	3	3,9	3	3,9	10	13	23	29,9	38	49,4

U okviru slobodnih aktivnosti (Tabela 19) 39% ispitanika navelo je da nikada nemaju organizovane društvene igre. Zatim 41,6% ispitanika imaju organizovane izlete jednom godišnje. Na mjesečnoj osnovi najviše je zastupljeno slikanje, čitanje i društvene igre, a na sedmičnoj osnovi također društvene igre i tjelovježba. Navedene aktivnosti zastupljene su i svakodnevno kroz čitanje.

Tabela 20. Kvalitet života

	N	(%)
U potpunosti sam zadovoljan/a	1	1,3
Zadovoljan/a	28	36,4
Ni zadovoljan/a ni nezadovoljan/a	25	32,5
Nezadovoljan/a	13	16,9
U potpunosti sam nezadovoljan/a	10	13
Ukupno	77	100.0

Kad je u pitanju zadovoljstvo kvalitetom života 28 (36,4%) ispitanika je zadovoljno, dok je 13 (16,9%) nezadovoljno i 10 (13%) u potpunosti nezadovoljno. Samo jedan ispitanik je odgovorio da je u potpunosti zadovoljan s kvalitetom života (Tabela 20).

U cilju dobijanja podataka o korelaciji između bračnog statusa, spola, mjesta stanovanja prije dolaska u ustanovu i zadovoljstva kvalitetom života izvršili smo korelacionu analizu (Spearmanov koeficijent korelacije). Rezultati pokazuju kad je u pitanju bračni status i zadovoljstvo kvalitetom života (Tabela 21) da koeficijent korelacije nije značajan (Sig.= 0.065 i $r_s= 0.21$), ali da postoji slaba pozitivna povezanost između ispitivanih varijabli, bračnog statusa i zadovoljstva kvalitetom života za ovu grupu ispitanika. Kad je u pitanju spol ispitanika, (Sig.=0.467, $r_s= -0.084$) ne postoji korelacija sa zadovoljstvom kvalitetom života, što znači da nema statistički značajne razlike između muškaraca i žena o zadovoljstvu kvalitetom života. U odnosu na tip stanovanja prije dolaska u ustanovu i zadovoljstvo kvalitetom života (Sig.= 0.013 i $r_s= 0.28$) rezultati pokazuju da postoji korelacija, ali je slaba, što znači da mjesto stanovanja prije dolaska u ustanovu (selo ili grad) može imati uticaja na zadovoljstvo kvalitetom života.

Tabela 21. Zadovoljstvo kvalitetom života - spol ispitanika - mjesto stanovanja - bračni status

			Zadovoljstvo kvalitetom života	Tip stanovanja	Spol ispitanika	Bračni status
Spearmanov koeficijent	Zadovoljstvo kvalitetom života	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	1.000 . 77	.283* .013 77	-.084 .469 77	.211 .065 77
	Tip stanovanja prije dolaska u ustanovu	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	.283* .013 77	1.000 . 77	-.055 .634 77	.098 .399 77
	Spol ispitanika	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	-.084 .469 77	-.055 .634 77	1.000 . 77	.166 .149 77
	Bračni status	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	.211 .065 77	.098 .399 77	.166 .149 77	1.000 . 77

*. Korelacija je značajna na nivou od 0,05 (2-tailed).

Tabela 22 prikazuje t-test, značajnost jednakosti varijansi po Levenu. Vrijednost iznosi Sig=0,478. Uz pretpostavku jednake varijanse, vrijednost t=0,701. U t-testu

stepen slobode (df) koristi se za određivanje značajnosti rezultata. Sig. (2-tailed) dvosmjerni test znači da se testira mogućnost da postoji razlika između skupina u bilo kojem smjeru, dakle, prva skupina je manja ili veća od druge. Ako je vrijednost Sig. (2-tailed) manja od 0,05 rezultati se smatraju statistički značajnim, te znači da je vjerovatnoća da je razlika između skupina nastala slučajno manja od 5%, u skladu s navedenim nulta hipoteza se odbacuje. Prema podacima iz tabele Sig je 0,478 što je veće od 0,05, te se nulta hipoteza prihvata, odnosno *starije osobe u institucionalnom smještaju zadovoljne su uslugama*.

Tabela 22. T-test jednakosti nezavisnih uzoraka

Levenov test jednakosti				t-test jednakosti aritmetičkih sredina				95% interval pouzdanosti razlike
	F	Sig.	T	Df	Sig. (2-tailed)	Srednja razlika	Std. Razlika pogreške	Donji -4.48237 -4.41710
Jednako pretpostavljene varijanse	.509	.478	-.701	74	.486	-1.16631	1.66423	Gornji 2.14975 2.08448
Nejednako pretpostavljene varijanse			-.716	69.079	.477	-1.16631	1.62955	

Dobijeni rezultati ukazuju na to da prethodni uslovi stanovanja mogu imati određeni uticaj na percepciju kvaliteta života starijih osoba. Ostali ispitivani faktori nisu pokazali statistički značajnu povezanost, što sugerira da zadovoljstvo korisnika uslugama u ustanovi ostaje relativno stabilno bez obzira na spol ili bračni status.

DISKUSIJA

Razultati ovog istraživanja ukazuju na slojevitost i međupovezanost faktora koji utiču na percepciju starijih osoba u institucionalnom smještaju o kvaliteti života. Pored važnosti materijalnih uslova i kvaliteta usluga, koji čine značajan segment kvaliteta života u ustanovama, ovo kao i druga slična istraživanja (Salić, Lučić, Ramić 2021; Schmidt 2022) potvrđuju važnost socijalnih interakcija i emocionalne podrške. Slična saznanja navode Vračević i sar. (2019), a ona ukazuju na to da osjećaj pripadnosti i povezanosti ima ključnu ulogu u adaptaciji na život u ustanovi. U trenutku kada

institucionalno okruženje postaje nova realnost, važno je istaknuti da više od 80% ispitanika izražava zadovoljstvo međusobnim odnosima s drugim korisnicima, što upućuje da ovaj nalaz potvrđuje posebnu hipotezu H/2. Kvalitet komunikacije i profesionalan odnos uposlenika prema korisnicima je jako važan, međutim, nešto manji broj korisnika izražava zadovoljstvo odnosom s uposlenicima (H/3), što ukazuje na njihova veća očekivanja u ovom segmentu. Važno je istaknuti podatak da je najniže zadovoljstvo odnosima sa djecom i unucima (H/1). Rezultati istraživanja ukazuju na to da tek približno polovina ispitanika ostvaruje redovan kontakt s djecom i unucima, što potvrđuje postavljenu posebnu hipotezu (H/1) prema kojoj starije osobe smještene u institucionalnim oblicima zbrinjavanja izražavaju nezadovoljstvo kvalitetom odnosa s djecom. Ipak, neophodno je interpretirati ovaj nalaz s oprezom, imajući u vidu da dio ispitanika nema djecu, što može uticati na ukupnu sliku o učestalosti i kvaliteti porodičnih kontakata. Smještaj u instituciju često dovodi do promjena u prethodno uspostavljenim porodičnim odnosima, uključujući i učestalost interakcija te načine komunikacije.

Kada je riječ o zadovoljstvu uslugama (H/4), većina ispitanika je usluge ocijenila zadovoljavajućim. Nešto slabije ocjene se odnose na račun uslova smještaja i higijenskih uslova, dostupnosti interneta te organizacije slobodnih aktivnosti. Finansijski aspekt igra ključnu ulogu kako u donošenju odluke o smještaju, tako i u oblikovanju svakodnevnice, čak i kod osoba smještenih u ustanove. Naime, većina korisnika ostavaruje penziju, dok značajan dio zavisi od pomoći djece ili centara za socijalni rad. Socioekonomska nejednakost utiče na mogućnost izbora između privatnog i javnog smještaja, što potvrđuje Osmanović (2023) vezano za defamilizirajuće trendove i ograničenja u dostupnosti adekvatnih usluga brige i njege starijih osoba.

Čini se važnim istaknuti da više od polovine ispitanika (60%) samostalno donosi odluke o smještaju u ustanovu, što ukazuju na priličnu autonomiju u donošenju važnih odluka, kakva je dolazak u ustanovu. U konačnici, iako su rezultati pokazali relativno zadovoljstvo kvalitetom života, prisutna su značajna ograničenja u pojedinim segmentima, te je potrebno raditi na jačanju kadrovskih kapaciteta u cilju poboljšanja kvaliteta života u institucionalnom smještaju.

Među ključnim ograničenjima ovog istraživanja izdvajaju se veličina uzorka, korištena metodologija i prostorni obuhvat. Istraživanje je provedeno na malom broju ispitanika, što otežava mogućnost generalizacije rezultata. Također, primjena kvantitativne metodologije ne omogućava uvijek dublje i sveobuhvatnije razumijevanje istraživanih fenomena. Fokus na korisničku perspektivu, iako dra-

gocjen, može se dodatno obogatiti uvidima drugih aktera, poput zaposlenika, menadžmenta i donositelja odluka. Geografski aspekt istraživanja, također, nudi prostor za proširenje, posebno uključivanjem drugih administrativnih jedinica ili entiteta. Uprkos navedenim ograničenjima istraživanje provedeno na prigodnom uzorku može predstavljati vrijedan doprinos razumijevanju analizirane problematike, posebno imajući u vidu mali broj istraživanja na ovu temu.

ZAKLJUČAK

Istraživanje kvaliteta života starijih osoba u institucionalnom smještaju na području Tuzlanskog kantona pokazalo je da različiti faktori poput finansijskih, socijalnih, zdravstvenih, psiholoških te kvalitet usluga značajno utiču na subjektivni doživljaj dobrobiti korisnika domova za starije. Većina ispitanika samostalno finansira smještaj ili uz pomoć djece, dok se kod trećine javlja ozbiljan nedostatak resursa. Zbog toga su u potpunosti oslonjeni na sistem socijalne zaštite, što ukazuje na izražene ekonomske izazove s kojima se suočavaju.

Pozitivna percepcija kvaliteta života najčešće je povezana s kvalitetom usluga (hrana, higijena, uređenost i opremljenost prostorija, dostupnost interneta, zdravstvene usluge), na čemu se, sudeći prema iskustvima korisnika, svakako treba poraditi. Iako su materijalni uslovi važni, starijim osobama komunikacija i socijalni odnosi predstavljaju ključan aspekt kvaliteta života. Uzme li se u obzir činjenica da je jedan od primarnih razloga dolaska u dom upravo nemogućnost da žive sami (Vuletić, Stepić 2013), međuljudski odnosi jedan su od ključnih faktora koji značajno doprinosi zadovoljstvu životom u institucijama. S obzirom na to da korisnici domova upravo u tom novom okruženju pronalaze drugačije oblik podrške i pripadanja značajni su i dostupni sadržaji koji potiču međusobnu interakciju kroz organizirane aktivnosti, a koje trebaju biti više dostupne i prilagođene potrebama korisnika. Stoga ne čudi podatak da su korisnici upravo najviše zadovoljni odnosima s drugim korisnicima, dok su manje zadovoljni odnosom s uposlenicima.

Na temelju ovih nalaza, može se zaključiti da je unapređenje kvaliteta života starijih osoba u institucionalnom smještaju moguće kroz razvoj politika i praksi koje podstiču veću socijalnu interakciju, emocionalnu podršku i kvalitetnije usluge. Također, rezultati istraživanja mogu poslužiti kao smjernice za kreiranje politika koje će osigurati da institucije za starije osobe budu ne samo mjesta njege i sigurnosti, već i prostor u kojim se kvalitet života postavlja kao primarni cilj.

LITERATURA

1. Asurdžić, Olivera (2020), "Institucionalna podrška provođenju slobodnog vremena kod starih osoba", Završni rad, Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, Novi Sad
2. Buljubašić, Suada, Sanela Šadić (2021) *Socijalni rad s djecom i porodicama u riziku*, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo
3. Cummins, Robert A. (2000), "Personal Income and Subjective Well-Being: A Review", *Journal of Happiness Studies*, 1, 133-158.
4. *Evropska socijalna povelja* (Revidirana) usvojena Odlukom PS BiH br. 206/08 od 17. 06. 2008.
5. Felce, David, James Perry (1993), "Quality of life: A contribution to its definition and measurement", Mental handicap in Wales applied research unit, Cardiff, 35, 221-236.
6. Krizmanić, Marija, Vesna Kolesarić (1989), "Pokušaj konceptualizacije pojma "kvaliteta života"", *Primijenjena psihologija*, 10, 179-184.
7. Lovreković, Marina, Zoran Leutar (2010), "Kvaliteta života osoba u domovima za starije i nemoćne osobe u Zagrebu", *Socijalna ekologija*, 19(1), 55-79.
8. Osmanović, Nedim (2023), "Briga o starijim osobama kao indikator defamilizirajuće politike", *Zbornik radova VI naučno-stručne konferencije s međunarodnim učešćem „Porodica i slobodno vrijeme – izazovi i perspektive“*, Islamski pedagoški fakultet u Bihaću, Bihać, 147-158.
9. Salić, Nusreta (2019), *Percepcija i procjena starijih osoba u Bosni i Hercegovini o socijalnoj podršci i kvalitetu života*, Doktorska disertacija, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu
10. Salić, Nusreta (2024), "Kvalitet života starijih osoba u institucionalnom obliku zaštite kroz korisničku perspektivu", *Društvene i humanističke studije*, 1(25), 1067-1096.
11. Salić, Nusreta, Erna Lučić, Samila Ramić (2021), "Socijalna podrška kroz percepciju starijih osoba u Bosni i Hercegovini", *Gerontologija*, 49(1), 37-57.
12. Schmidt, Stana (2022), *Povezanost socijalne podrške i kvalitete života osoba starije životne dobi*, Diplomski rad, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za dentalnu medicinu i zdravstvo u Osijeku, Osijek
13. *Porodični zakon Federacije Bosne i Hercegovine*, Službene novine FBiH, broj 35/05

14. *Strategija za unapređenje položaja starijih osoba u FBiH za razdoblje 2018-2027*, Vlada Federacije Bosne i Hercegovine
16. *Strategija za osobe treće životne dobi grada Tuzle, 2020-2026. S Akcionim planom za period 2020-2023. godine*, septembar 2020; dostupno na: <https://grad.tuzla.ba/wp-content/uploads/2016/11/Strategija-za-osobe-trece-zivotne-dobi-Tuzla-2020-20262.pdf> (datum pristupa, 10.8.2023.)
17. Vračević, Milutin, Nataša Todorović, Dejana Stanisavljević, Nataša Milić (2019). *Starenje i međugeneracijska solidarnost u institucionalnom smještaju: izazovi i perspektive*, Centar za odgovornu akciju, Beograd
18. Vuletić, Gorka, Marina Stapić (2013), "Kvaliteta života i doživljaj usamljenosti kod osoba starije životne dobi", *Klinička psihologija*, 6, 45-61.
19. *Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom*, Službene novine FBiH, br. 36/1999, 54/2004, 39/2006, 14/2009, 7/2014 - rješenje US BiH, 45/2016, 19/2017 - drugi zakon i 40/2018.
20. *Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom TK* (drugi prečišćeni tekst), Službene novine TK 18/23, Tuzlanski kanton
21. World Health Organization (1997). *WHOQOL: Measuring quality of life*, WHO, Geneva; dostupno na: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/63482/WHO_MSA_MNH_PSF_97.4.pdf, pristupljeno 26. 03 2025.

QUALITY OF LIFE OF THE ELDERLY PEOPLE IN SOCIAL PROTECTION INSTITUTIONS IN THE TUZLA CANTON

Summary:

The study of the experiences of older adults in social care institutions in the Tuzla Canton aimed to examine satisfaction with the quality of life through a number of key indicators. Special attention was paid to the frequency of visits by children, grandchildren and other relatives, social interactions and relationships among users, perceptions of the relationship between employees and users, financial and material circumstances, availability of health care, opportunities for spending free time, and general life satisfaction. Empirical data were collected in public and private residential care institutions for older adults in the Tuzla Canton, in accordance with the ethical principles of scientific research. A quantitative-qualitative methodology was applied to systematically collect data relevant to assessing quality of life in an institutional setting from the perspective of service users, through the use of a specially designed

questionnaire. Data analysis included descriptive and inferential statistical methods in order to gain deeper insights into the experiences and perceptions of older adults. The results indicate that, although certain aspects of care and service provision were evaluated positively, notable challenges remain concerning accommodation conditions, hygiene standards, nutritional quality, and the users' sense of safety and security. Social relationships are generally rated positively, particularly those with fellow residents, while expectations towards staff members tend to be higher. Half of the respondents report receiving visits from their closest family members, such as children and grandchildren. Despite certain challenges, the majority of respondents express a moderately positive overall perception of their quality of life.

Key words: quality of life; elderly people; institutional accommodation; social protection; Tuzla Canton

Adrese autora
Authors' address

Sanela Šadić
Univerzitet u Sarajevu
Fakultet političkih nauka
sanela.sadic@fpn.unsa.ba

Samila Ramić
Univerzitet u Tuzli
Filozofski fakultet
samila.ramic@untz.ba

Nedim Osmanović
Univerzitet u Tuzli
Filozofski fakultet
nedimosmanovic2011@hotmail.com

Ahmedina Smajlović
Univerzitet u Tuzli
Filozofski fakultet
ahmedina.smajlovic@gmail.com